

Talven 2009/2010 reittilaskennat

27.10.2009

Eläinmuseon puolesta monet kiitokset talven 2008/09 laskentatuloksista (myös talvella 2007/08 osallistuneet saavat tämän lähetyksen). Ohessa on lomakkeita alkavan talven laskentoja varten ja kirjekuoria postin kautta lomakkeita palauttaville. Ohjeita ja lomakkeita saa lisää lähetteen lopussa olevista osoitteista. Jotta tietojen käsittely etenisi nopeasti, on hyvä lähettää tulokset verkon kautta tai postitse mahdollisimman pian kunkin laskennan jälkeen! Verkossa olevat pääsevät samalla nopeasti perehtymään muiden havaintoihin.

Laskennan tulokset kerätään kuten ennenkin paperilomakkeelle, jolta laskija tai Eläinmuseon tallentaja siirtää tiedot verkkotallennuslomakkeelle. Paperilomake laitetaan talteen mahdollisia tarkistuskyselyjä ajatellen. Hatikka-havaintopäiväkirjan kautta käytettävä talvilintulaskentojen verkkotallennuslomake on uudistettu. Ohjeet uuden lomakkeen käytöstä ja muista omatoimisessa verkkotallennuksessa tarvittavista toimenpiteistä päivitetään lokakuun aikana Hatikka-järjestelmän sivuille osoitteeseen www.hatikka.fi. Uuden järjestelmän käyttöönoton myötä odotettavissa on myös jonkin verran teknisiä ongelmia ja kysymyksiä, joihin pyrimme reagoimaan mahdollisimman nopeasti.

Vanhat laskentatulokset ovat selailtavissa museon verkkosivujen kautta (<http://www.luomus.fi/talvilinnut/>). Kunkin lajin havaintomäärät eri laskennoissa esitetään Suomen kartalla 10-km:n ruuduissa. Jos huomaat, että hyvin tuntemasi alueen vanhojen laskentojen havainnot jakautuvat ruutuihin oudosti, lähetämme seudun reittiluettelon mielellämme tarkastettavaksi. Reittien yhtenäiskoordinaatit on nimittäin arvioitu 1980-luvun lopussa vain karkeasti, eikä niiden tarkistamiseen ei ole ollut tarvetta vasta kuin nyt. Kun 1970-luvun laskija-aktivisti Timo Karjalainen äskettäin tarkasti Oulun 74 reitin koordinaatit reitinnimien avulla, hän havaitsi, että puolet reiteistä on väärässä 10-km:n ruudussa – muutama jopa kauempana kuin naapuriruudussa!

Tiivistelmä talven 2008/2009 tuloksista. Talvi oli keskimääräistä leudompi, mutta kuitenkin kylmempi kuin edellinen, poikkeuksellisen lauha talvi. Puiden marja- ja siemensato oli runsas vain männyllä. Syyslaskenta tehtiin **443** reitillä (34. laskenta, syyslaskenta alkoi 1975), talvilaskenta **517** reitillä (53. laskenta, alkoi 1956/57) ja kevätlaskenta **427** reitillä (43. laskenta, alkoi 1967). Talven kolmessa laskennassa kirjattiin yhteensä 8305 **lintulautaa** ja 2254 **ruokintapaikkaa**. Lintulautojen määrä on talven 1987 jälkeen vähentynyt neljänneksen, samalla kun ruokintapaikkojen määrä on kaksinkertaistunut.

Seuraavassa ovat lintujen viime talven uudet runsausennätykset syys-, talvi- tai kevätlaskennassa koodeilla S, T ja K (STK = kolmen laskennan yhteisaineisto) sekä vastaavat uudet pohjalukemat koodeilla s, t ja k. Entinen maksimi on myös esillä, ja vuosi esitetään sen perässä kauttaviivalla erotettuna. Huomaa, että syys- ja kevätlaskentojen vuodet kerrotaan todellisina, mutta talvilaskennan vuodessa esim. 2000 tarkoittaa talvea 1999/2000. Ahvenanmaasta muistutetaan, että siellä lasketaan vain yhtä reittiä kolme kertaa talvessa, mutta lisäksi 16 muuta reittiä vuodenvaihteen laskennassa.

Merimetsoja oli paljon syyslaskennassa (S = 269 yksilöä, entinen ennätys 186 yksilöä syksyllä 2006), kuten myös **harmaahaikaroita** syys- ja talvilaskennassa (S = 126 ja T = 277; entiset maksimit S = 90/2000 ja T = 103/2001). Monia vesilintuja havaittiin suuret määrät (talvilaskennassa usein Ahvenanmaalla): **kyhmyjoutsen** (T = 1401, ent. 1348/2006), **laulujoutsen** (T = 2553, ent. 1651/2008), **valkoposkihanhi** (S = 1438, ent. 857/1999, **haapana** (T = 10, ent. 9/1975), **tavi** (K = 6, ent. 5/1973), **sinisorsa** (S = 9462, ent. 8814/2002), **tukkasotka** (S = 1474, ent. 1369/2005; T = 12 400, ent. 11 900/2006), **telkkä** (T = 5056, ent. 4681/2006), **uivelo** (T = 160, ent. 53/2008; K = 18, ent. 10/2004) ja **isokoskelo** (T = 5065, ent. 4202/2007).
[jatkuu kääntösivulle]

Talvi- ja kevätlaskennoista ei muistuteta erikseen, joten leikkaa alla oleva muistilappu talteen tai siirrä päivät kalenteriisi (sekä syys- että kevätlaskentaan sattuu nyt kolme viikonloppua).

Talvi 2009/2010

SYYSLASKENTA	lauantai 31. lokakuuta – sunnuntai 15. marraskuuta
TALVILASKENTA	perjantai 25. joulukuuta – torstai 7. tammikuuta
KEVÄTLASKENTA	lauantai 20. helmikuuta – sunnuntai 7. maaliskuuta

Merikotkia havaittiin jälleen paljon (S = 89, ent. 88/2008; T = 226, ent. 197/2008). Myyrien huippurunsaus Etelä-Suomessa kasvatti petolintujen määriä. **Sinisuohaukkoja** oli poikkeuksellisen paljon syyslaskennassa (S = 33, ent. 8/1981) ja lajista saatiin ensihavainto kevätlaskennassa. Ennätysmäisesti oli myös **hiirihaukkoja** (S = 69, ent. 14/2005; T = 39, ent. 18/2006; K = 30, ent. 21/2006), **piekanoita** (S = 53, ent. 21/1987; T = 23, ent. 20/1962; K = 16, ent. 7/2006) ja **tuulihaukkoja** (S = 8, ent. 6/1991; T = 8, ent. 7/1963 ja 7/1973; K = 6 kuten myös 6/1975). Pöllöjä oli tavanomaisesti, tosin ainoatakaan **hiiripöllöä** ei ilmoitettu. Hiiripöllöllä ei ole ollut toista näin heikkoa talvea sen jälkeen kun syyslaskennat aloitettiin.

Taivaanvuohia (T = 15, ent. 10/2001) ja **lehtokurppia** (T = 23, ent. 18/2008) oli runsaasti (erityisesti Ahvenanmaalla). **Harmaalokkeja** laskettiin todella paljon (S = 32 100, ent. 22 700/2003; T = 27 600, ent. 20 400/2007). **Merilokin** koko talven yhteismäärä parani (STK = 1634, ent. 1463/2002).

Tikkojen osalta talvi oli paras talvilintulaskentojen historiassa. Ennätyksiään kasvattivat **harmaapäätikka** (S = 88, ent. 75/2006; STK = 223, ent. 202/2007), **palokärki** (S = 270, ent. 206/2006; T = 245, ent. 242/2007; STK = 717, ent. 708/2007), **valkoselkätikka** (S = 11, ent. 5/1993; K = 15, ent. 6/1969 ja 6/2008) ja **pohjan-tikka** (S = 61, ent. 31/2004). **Käpytikan** koko talven yhteismäärä 9962 oli toiseksi korkein viime 34 talven aikana (STK = 10 500/2005), samoin kuin **pikkutikan** (127, STK = 141/2007).

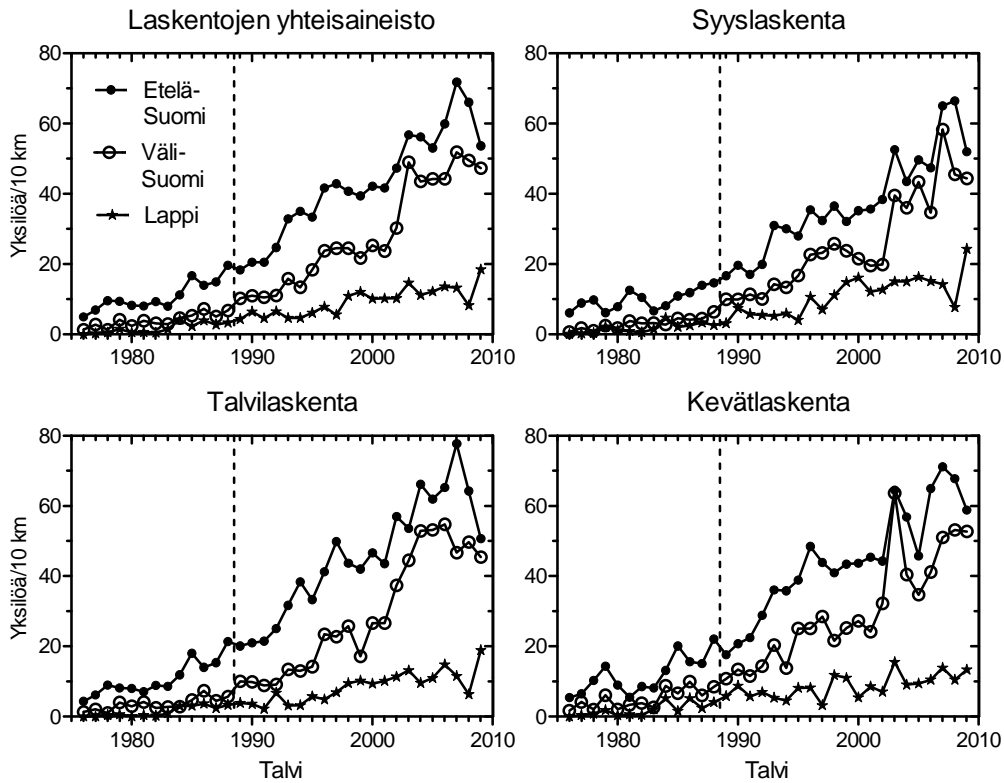
Tunturikiuruja havaittiin talvilintulaskennoissa viimeksi talvella 2003. Nyt niitä oli talvilaskennassa 6 ja kevätlaskennassa 4. **Peukaloisen** ennätykset hieman paranivat (T = 77, ent. 75/2001; K = 7, ent. 5/2001). **Hippiäisen** runsaus nousi tasolle, jolla se oli viimeksi tämän vuosikymmenen alussa. Syyslaskennassa kirjattiin huomattava määrä **viiksitmaleja** (S = 87, ent. 82/1998). **Hömötiäisen** runsaus romahti 25–30 % talvien 2007 ja 2008 välillä. Talveen 2009 tultaessa pudotusta tuli lisää noin 5 %, joten laji on nyt koko talvilintulaskenta-ajan minimissä. **Sinitiainen** saavutti runsausennätyksen kevätlaskennassa (K = 38,8 yks./10 km, ent. 37,5/2007). **Puukiiپیجیت** kirjattiin paljon (S = 2,6 yks./10 km, ent. 2,2/2000; STK = 1,6, ent. 1,4/2001), kuten myös **isolepinkäisiä** (K = 40 yksilöä, ent. 33/2005; STK = 160, ent. 139/2005). **Naakan** koko talven havaintomäärä kasvoi kolmanneksen edellisestä talvesta (S = 19 300, ent. 15 400/2000; T = 18 200, ent. 14 900/2008; K = 13 100, ent. 11 100/2008). **Korpin** ennätys parani hieman talvilaskennassa (T = 1437, ent. 1405/2007). **Varpusen** runsaus ei paljonkaan muuttunut, mutta **pikkubarpunen** kasvatti talvikantaansa vuodessa kolmanneksen samoin kuin naakka. **Viherpeipon** runsaus väheni edellisestä talvesta 16 % ja toissatalvesta 23 %. Huomattava määrä **tiklejä** oli kertynyt reiteille (S = 571, ent. 501/2006; K = 428, ent. 252/2001). **Punatulkun** niukkuus jatkui (t = 5,7 yks./10 km; edellisen talven pohjalukema oli 5,8 yks./10 km).

Trikomonoosi tappaa viherpeippoja

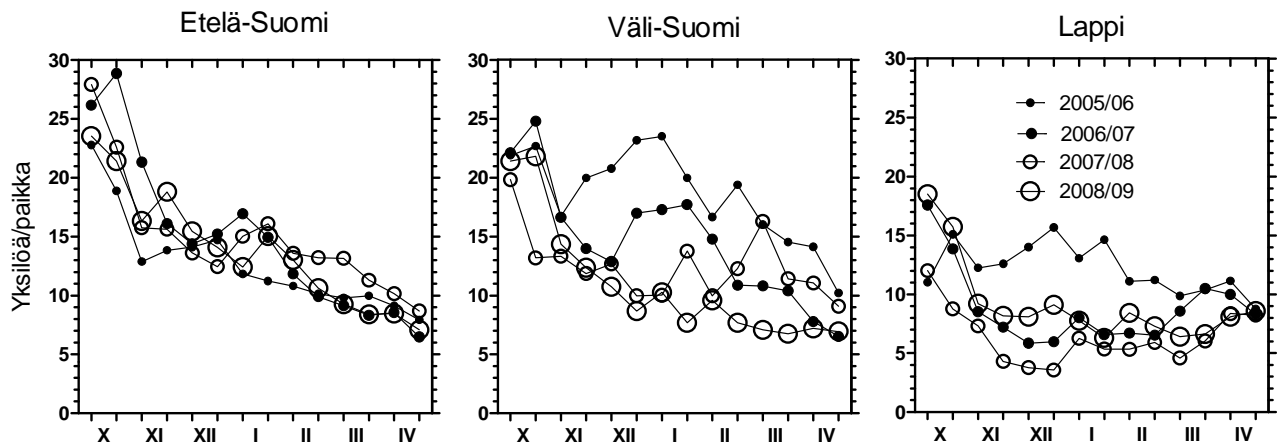
Viherpeipon kannanvaihteluun on syytä kiinnittää erityistä huomiota, koska lajin talvikuolevuus on kasvussa trikomonoosi-taudin vuoksi. Sen aiheuttaa alkueläin, joka peippolinuilla tulehduttaa nielun ja kuvun niin että syöminen vaikeutuu ja lintu lopulta kuolee. Taudista kerrotaan mm. BirdLife Suomen verkkosivulla (<http://www.birdlife.fi/suojelu/misc/trichomonas.shtml>). Sairauden tuntomerkkejä ovat vaalea limainen erite nokan pielissä, tuhruiset suupielen höyhenet, laihuus, hidas liikehdintä ja lentokyvyn heikkeneminen. Tauti ei tartu nisäkkäisiin.

Talvilintulaskennoissa 1976–2002 viherpeipon kanta kasvoi keskimäärin 10,5 %:n vuosivauhdilla Suomessa (Linnut-vuosikirja 2002: 41–62). Kasvu oli loivinta etelärannikolla, missä viherpeipon tiheys oli jo 1970-luvun puolivälissä noin 10 yksilöä kymmentä reittikilometriä kohden, ja jyrkintä pohjoisessa, missä alkutiheys oli noin 1 yksilö/10 km. Niinpä lukumäärät moninkertaistuivat 27 talvessa: Uudellamaalla 3,4-kertaistuminen, Varsinais-Suomessa 5-, Etelä-Suomessa 13-, Länsi-Suomessa 18-, Itä-Suomessa 24- ja Pohjois-Suomessa 37-kertaistuminen. Viherpeipon pesimätiheys ei kasvanut yhtä rajusti, sillä yhä suurempi osa tämän osittaisuuttajan kannasta alkoi talvehtia Suomessa lintujen talviruokinnan houkuttelemana. Edes 1980-luvun puolivälin ankarien talvien jakso ei hillinnyt kannan kasvua.

Talven 2002 jälkeen suuntaukset ovat muuttuneet (kuva 1). Viherpeippo runsastui edelleen Etelä-Suomessa talveen 2007 asti, mutta väheni sitten lähes viidenneksen kahden viime talven aikana. Keskirunsaus kasvoi voimakkaasti Väli-Suomen laskennoissa talvella 2003 ja lähes saavutti Etelä-Suomen tason – vain Lapin kulttuurimailla viherpeippoja on selvästi vähemmän (pääosa talvilintulaskennoista tehdään asutuksen lähistöllä kaikkialla Suomessa). Viherpeippo on siis nykyisin asutuksen piirissä lähes yhtä runsas suuressa osassa Suomea. Etelä-Suomessa kahtena viime talvena havaittu väheneminen ei näy Väli-Suomen ja Lapin kuvajissa.

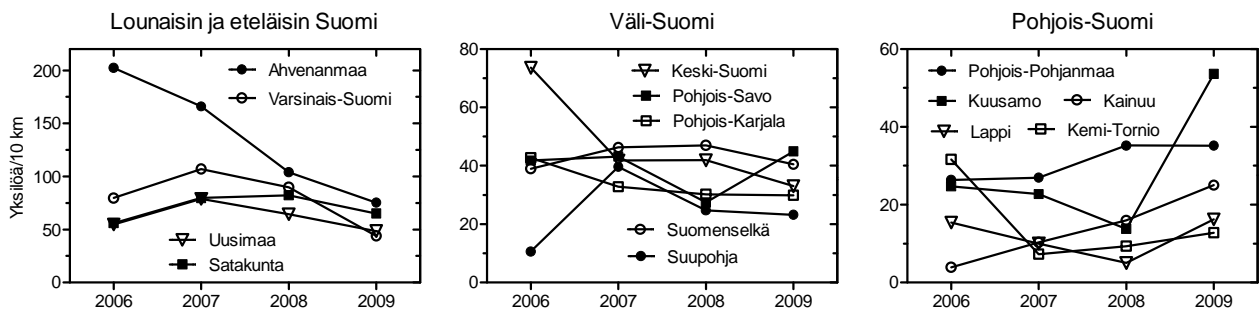
Kuva 1. Viherpeipon runsauden (yksilöitä kymmentä reittikilometriä kohden) vaihtelu talvien 1976–2009 talvilintulaskentojen yhteisaineistossa sekä erikseen syys-, talvi- ja kevätlaskennassa. Murtoviivat kuvaavat lajin runsauden vaihtelua Etelä-Suomessa, Väli-Suomessa ja Lapissa. Keskimmäiseen vyöhykkeeseen (Väli-Suomi) on luettu pohjoissuunnassa yhtenäiskoordinaattien 700–729 välinen alue (osapuilleen Seinäjoelta Kemiin). Kuvioissa oleva pysty katkoviiva kertoo ruokintapaikkojen seurannan alun syksyllä 1988.

Kuva 2. Viherpeipon runsaus Etelä-Suomen, Väli-Suomen ja Lapin ruokintapaikoilla neljänä viime talvena. Kunkin kuvaajan vaaka-akselilla on roomalaisilla numeroilla 14 puolen kuukauden jaksoa lokakuun alusta huhtikuun loppuun. Pystyakselilla on runsauden yksikkönä yksilömäärä paikkaa kohti puolen kuukauden jaksolla. Esimerkiksi runsausarvo 10 tarkoittaa, että kyseisellä jaksolla havaittiin parhaan päivän yksilömääränä keskimäärin kymmenen viherpeippoa. Jaksojen keskirunsaudet on laskettu niiltä paikoilta, joilla laji tavattiin talven aikana ainakin jollakin jaksolla, jonka tutkimustehokkuus oli vähintään hyvä. Murtoviivat kuvaavat runsauden vaihtelua talvina, joiden symbolit selitetään Lapin kuvassa. Kunkin talven aineisto tuli Etelä-Suomessa noin 110, Väli-Suomessa 20 ja Lapissa 45 ruokintapaikalta.

Ruokintapaikoilla viherpeippo on Etelä-Suomessa runsaimmillaan jo lokakuussa, jonka jälkeen sen määrää vähentää osittaismuutto etelämmäksi ja talvikuolevuus. Tämä kehitys on toistunut lähes samalla tavoin neljänä viime talvena Etelä-Suomessa (kuva 2). Väli-Suomen viherpeippotilanne on sen sijaan vaihdellut selvästi talvesta toiseen. Lapin ruokinnoilla tavattiin 20 vuotta sitten eniten viherpeippoja alku- ja loppupalven aikana, sillä huomattava osa kannasta muutti etelämmäksi sydäntalven ajaksi. Keväällä paluumuuttajat nostivat runsautta. Tämä kuvaus soveltuu kuvassa 2 kolmeen talveen, mutta talven 2005/06 kannan kehityksen kuvaaja on melko suora marraskuusta huhtikuuhun.

Edellä kuvissa 1–2 olleet suurten vyöhykkeiden aineistot kertovat, että viherpeipon talvikanta saavutti 5–6 talvea sitten tason, jolla se on pysynyt vuodesta toiseen jonkin verran heilahdellen. Pienipiirteisemmät kannanvaihtelut ovat kuvissa peittyneet. Trikomonoosin todennäköiset vaikutukset näkyvätkin vasta kun lounaisimman Suomessa kannankehitystä tarkastellaan erikseen (kuva 3). Viherpeippo on taantunut jyrkästi kolmen viime talven aikana Ahvenanmaalla ja loivemmin talvina 2008–2009 Satakunnassa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Kannan kasvun tasoittuminen Väli-Suomessa viittaa siihen, että tauti vaikuttaa jo sielläkin.

Kuva 3. Viherpeipon runsauden vaihtelu vuodenvaihteen laskennassa neljänä viime talvena eri osissa Suomea (huomaa, että osakuvien pysty akselien mittakaavat ovat erilaisia). Runsaus väheni suoraviivaisesti noin kolmasosaan Ahvenanmaalla. Vähentyminen alkoi vuotta myöhemmin ja loivempana Satakunnassa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Kannat ovat olleet melko vakaita Suupohjasta Pohjois-Karjalaan ulottuvalla alueella (keskimmäinen kuva). Viherpeippo on jatkanut runsastumista Pohjois-Suomessa.

Taudin leviämiskeskuksia nähtävästi ovat kesällä tai ennen pakkasten tuloa ylläpidetyt lintujen ruokintapaikat, joissa alkueläin leviää sairaiden lintujen nokkiman ravinnon kautta. Kuvan 3 perusteella on hyvät syyt olettaa taudin levinneen Ahvenanmaalla kesinä 2006–2007 ja laajalti manner-Suomessa kesinä 2007–2008. Ennakkotietojen mukaan trikomonoosi on räjähdysmäisesti laajentanut aluettaan kesällä 2009. **Tämän talven talvilintulaskennat ovat keskeisessä asemassa seurattaessa viherpeippokannan romahduksen etenemistä ja taudin mahdollisia vaikutuksia muihin Suomessa talvehtiviin peippolintuihin.**

Innokasta osanottoa ja hyviä laskentailmoja toivottaen

Risto A. Väisänen

Eläinmuseo, PL 17 (P. Rautatiekatu 13), 00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: Linnustonseuranta@Luomus.fi. Talvilintujen seurannan julkaisut, ohjeet ja lomakkeet ovat myös saatavissa verkko-osoitteesta: <http://www.fmnh.helsinki.fi/linnustonseuranta>

P. S. Hoidan talvilintulaskentoja toistaiseksi, koska Eläinmuseon virkajärjestelyt ovat kesken (jään eläkkeelle vuoden 2009 alussa). Puhelimella tavoittaa helpommin seurantatiimin uuden vetäjän yli-intendentti Toni Laaksosen puh. 09–191 28664.